

דברי סיכום של יוחאי מקבילי, שנאמרו בכנס 'משנה תורה - ספר המופת לעם ישראל' שנערך בכ' אלול תשס"ו, בבנין מועצת העיר ירושלים.

ואני מבקש להביא דוגמה משולשת ליחידה השלמה, המקיפה, ולקשר העמוק והמתח שבין המעשה וההגות, באמצעות מושג הקשור לימים אלו. שלא ראיתי מי שהתייחס אליו בדרך זו, ואני מתכוון למושג "מסייע", כדי להבין את המושג נעיין בהלכות שבת פרק א, הלכה טז, בעניין שנים שעשו מלאכה אחת, והמלאכה אינה יכולה להיעשות על ידי אחד מהם, כגון הרמת קורה כבדה, הרמב"ם פוסק שאם עשו שניים מלאכה מעין זו - שניהם חייבים, שהרי ביצוע המלאכה תלוי בהשתתפות שניהם. ובהמשך דבריו הרמב"ם עוסק בדין "מסייע". וזה לשונו:

היה כח באחד להוציא קורה זו לבדו והשני אינו יכול להוציאה לבדו ונשתתפו שניהם והוציאוה - זה הראשון שיכול - חייב; והשני - **מסייע** הוא, ו**מסייע** אינו חייב כלום, וכן כל כיוצא בזה.

נמצא ש"מסייע" הוא מי שאין הכרח בעזרתו לעשיית המלאכה, וחלקו בעשיית המלאכה אינו מהותי, ומשום כך הוא פטור.

מקרה נוסף המיוסד על אותו עקרון מופיע בהלכות ביאת המקדש, פרק ה הלכה יח, בענין כהן הצריך לעבוד ביד ימין, וזו לשון הרמב"ם:

קבל בימין ושמאל מסייעתו - עבודתו כשרה, שה**מסייע** אין משגיחין עליו.

והדוגמה השלישית המיוסדת על עיקרון זה, באה מהלכות מטמאי משכב ומושב פרק ז, הלכות ה-ו:

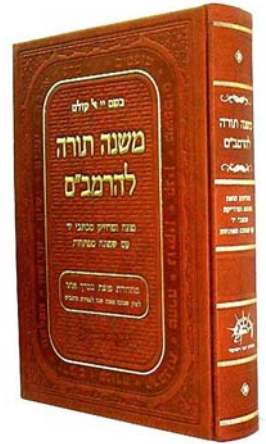
היה יושב על גבי המטה וארבעה משכבות תחת ארבע רגלי המטה, כולן טמאות, מפני שאינה יכולה לעמוד על שלש. היה רוכב על גבי בהמה וארבעה משכבות תחת ארבע רגליה, כולן טהורות.

ומפני מה הן טהורות, מפני שבהמה יכולה לעמוד על שלש, ונמצאת הרביעית מסייע **ומסייע אין בו ממש, והואיל וכל אחת ראויה להיות מסייע**, ואין אנו יודעים איזו יד ואיזו רגל היא שלא היה נשען עליה, הרי לא הוחזקה טומאה באחת מהן, לפיכך כולן טהורות.

זהו דין מסייע, שאמרו עליו חז"ל: "מסייע אין בו ממש", "מסייע - אין משגיחין עליו". ועתה בימים אלו של תשובה, ראוי נתבונן בדרך שבה ניסחו חכמים את מעלת השב בתשובה: "הבא ליטהר **מסייעין** אותו". והשאלה העולה מאליה היא: היש קשר בין המושג ההלכתי לשימוש ההגותי? והתשובה היא: ודאי! הרמב"ם מצטט את מאמר חכמים אבל מוסיף עליו מילים שאומנם קצרות הם כדרכו, אך מלאות משמעות. וכך כותב בהלכות תשובה פרק שישי, הלכה ו:

הוא שאמרו חכמים בא ליטהר **מסייעין** אותו **כלומר ימצא עצמו נעזר על הדבר**.

בשם ה' אל עולם, ברשות מו"ר הרב אליהו רחמים זייני, ברשות הורי ואמי היושבת באולם, ברשות הגדולים בחכמה היושבים באולם: הרבנים והאישים שפתחו לנו צהר להתבונן בדעתו הרחבה של הרמב"ם, ולכבוד הקהל היקר שטרם לכבדנו בנוכחתו במעמד זה. אומר מילים אחדות.

אמרו חכמים כי חייב אדם לומר דברים בלשון רבו,

ולכן פתחתי את דבריי בקריאתו של אברהם אבינו להכרת השם יתברך: "בשם ה' אל עולם" - ובלשון זו פותח הרמב"ם את כל ספריו הגדולים: כל אחד מששת סדרי המשנה, כל אחד משלושת חלקי מורה הנבוכים, את ספר המצוות, כך הוא פותח את הספר בו אנו עוסקים: את **משנה תורה**, וכן כל אחד מי"ד חלקיו. והקריאה הזו שלא הובנה, והושמטה בכל הדפוסים - לא רק מסמנת **חזון רחוק**, אלא היא קריאה שמונחת בבסיס של כל הספר הזה: להכיר את ה', לחיות את התורה. לא רק לעשות אותה, לא רק ללמוד אותה. לחיות.

והנה קרה דבר פרדוקסלי מעניין: הרמב"ם כתב את ספרו לכל אדם מישראל: לגדול ולקטן, ומשנה תורה החיבור "המקבץ לתורה שבעל פה כולה", אף זכה לפרשנות עניפה ועשירה. אולם ככל שנוצרה יותר פרשנות - כך הציבור הרחב התרחק יותר ויותר מקריאת הספר. והסיבה לכך היא פשוטה: רובו המוחלט של העיסוק ברמב"ם נסב על הבנת **מקורותיו**, פלפול שהוא לתלמידי חכמים. לא עיסוק בהבנת **משמעות** פסיקותיו. ולפעמים מרוב עצים לא רואים את היער.

הרמב"ם עצמו לא ראה את עיקר שימושו של הספר בעיסוק בסיבותיו, מאין הדברים באים; אלא בתכליתם, לאן הדברים הולכים. ולאן הם הולכים? לדבר אחד שיש בו מתח גדול: מצד אחד יש בו שאיפה גדולה: מוסדות הסנהדרין והמלכות, עבודת הקרבנות וחיי טהרה, ומצד שני פרטי פרטים של מימוש המצוות יום ויום ושעה שעה.

ואף סדר היום של הכנס נבנה בדרך דומה: הרצאות רחבות ומקיפות, בהיקף מגוון התחומים שהרמב"ם עסק בהם בחיבורו זה. מתח של **דעת** ה' עם **המעשה** היום יומי, כמו שאומר הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה "שאינן שם צדיק גמור, אלא בעל חכמה, שעושה מצות אלו ויודעין". ואת המתח הזה צריך **לחיות**, לא רק ללמוד. **לשאוף** אליו ולא רק לדעת אותו. **להכיל את כולו**, את הספר הזה משנה תורה אי אפשר לצמצם לא על ידי יצירת מעין "קיצור משנה תורה" ולא "ילקוט משה", משום שהרמב"ם מבקש לראות את כל התמונה, וזו הסיבה שערכנו את הספר הזה בכרך אחד, פשוט, פשוט, **מדויק, ומכוון לכפי שהרמב"ם ראה רוצה**.

משה, ומקום עימי להודות לרב ערוסי שליט"א ולמכון משה על מתן האישור לשימוש בנוסח הרב קאפח זצ"ל. ובכן, אלו דברי מורי ורבי הרב יוסף קאפח: "נדמה לי כי מחמת הניתוק מתורת רבנו הגדול לכל ענפיה - רבתה השחיתות בכל ענפי החיים".

מפעל זה הוא המשכו של מפעלו של הרב קאפח. החילונו בהעמדת הנוסח. ועתה אנו עוסקים בהכנת מהדורה מנוקדת ומבוארת, וכבר הוצאנו במסגרת זו את ספר המדע במהדורת כ"ס. אני מודה להקדוש ברוך על ששם חלקי עם יושבי בית המדרש, עם תלמידיו של מו"ר הרב אליהו זייני ובית מדרשו, שנטלו על עצמם במאמצים מייגעים עד מאוד להגשים רעיון נפלא, **מפעל משנה תורה שמטרתו להפוך את התורה כולה, בלא קיצורים, לברורה ופשוטה לכלל העם, לשאיפה הבאה לממשות, שהמתח בו חי ומרענן. כך, היקפו הנשגב של מפעל זה יביא להשבת כבוד התורה.**

התחלנו בכרך אחד של נוסח מדויק כולל מפתחות, אנו ממשיכים במיזם הניקוד והביאור בסיועם של מתנדבים רבים, וביחוד דוד בן ישי, ויחד עם מומחים בתחומם ד"ר זהר עמר על החי והצומח וד"ר יחיאל קארה על הניקוד, כולם - לא ביקשו דבר, אש רבנו משה בוערת בם. כמו כן, אנו עתידים להוציא מילון ומפתח אינטרנטי של כל המושגים שבמשנה תורה. המלאכה מרובה - אך אין אנו כולנו, כולל אתם, בני חורין להיבטל ממנה. אם יש בכוחכם לסייע בידנו לשאת את עול המלאכה, ואולי אף להוסיף עליהם מיזמים נוספים, ראו נא בקריאתי זו הזמנה כנה להשתתף במפעל זה או לתמוך במפעל זה שנעשה עד כה בעבודת צוות גדול.

ואסיים בברכה למרצים החשובים שהטיבו עמנו, והאצילו לנו מדעתם הרחבה: הראשון לציון, הרב מרדכי אליהו שליט"א, על דבריו משיבי הנפש. מורי ורבי, הרב זייני, ירבו שנותיו, שמכוחו יוצאים לאור הדברים. ולהרב פרופ' רבינוביץ' על הרצאתו החשובה, על פועלו היקר בפירושו "יד פשוטה", על עידודו האישי אלי במפעל זה של משנה תורה ובסיועו במסירת נוסח כתבי היד שלו. לפרופ' נחום רקובר ולפרופ' אליאב שוחטמן על מגמת חידוש המשפט העברי והסמיכה. לד"ר גזונדהייט על האחדות ברב פילוסוף ורופא, ולהרב ישראל אריאל על חתימת הדברים בארץ ישראל והמקדש. יבואו על הברכה גם מארגני הכנס: הרב אליהו אביעד, הרב עופר קאפח, הגברת סמדר אשכנזי ומר איציק וייספיש על עזרתו הרבה. תודה מיוחדת לאכסניה היקרה, עיריית ירושלים, לראש עיריית ירושלים, ולכל המסייעים בידינו.

יהי רצון שיתקיים בנו מקרא שכתוב: "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

תודה רבה.

זהו פירושו של הרמב"ם למונח "מסייע" בהקשר לתשובה: מן השמים יסייעו את מי שמבקש ליטרה, אלא שתוקף התשובה הוא מעשה האדם! ואכן, זו משמעות המילים שהוסיף הרמב"ם בלשונו: "ימצא עצמו נעזר על הדבר" - האדם הוא הכוח העיקרי בתשובה. ואף שימצא את עצמו נעזר מן השמים, האחריות והגמול הם שלו.

הנה כי כן, צירוף ענין לענין מתוך רחבי משנתה של התורה שבעל פה, המזוקקת - היא זו המאפשרת את החיבור העמוק הזו. אם כן, אם יאמר לך אדם כי ענייני הטהרה אינם רלוונטים בימינו, אמור לו כי אין גדול מהם ללמוד על טהרת נפש האדם ומהלכיה. הלכות שגגות? - אין לך חכמה גדולה בפסיכולוגיה של נפש האדם, כפי שיוצאת מן ההלכות המעשיות הנקבצות בהלכות שגגות! צאו ולימדו את הכל, אל תניחו דבר! כי הכל אחד הוא.

וכאן ארשה מלפניכם לעמוד על עניין נוסף: פעמים רבות נאמר לי: "אבל אנחנו לא פוסקים על פי הרמב"ם?" - תשובות הרבה בדבר, מקצתן רמזנו להן כאן. תשובה פשוטה שבהם - סך הכל, כל התשתית ההלכתית של השולחן ערוך, הן בפסיקה והן בציטוט לשון הרמב"ם, מבוססת היא בכ 95% על הרמב"ם, כפי שנקבו גדולים בדבר, הרב בנדיקט זצ"ל. תשובה נוספת מהן היא שבענייני ארץ ישראל, המקדש, טהרה וקורבנות - אין לנו אלא רמב"ם. ואוסיף עניין חשוב: **אין חייבים לפסוק כמו הרמב"ם, כדי לחשוב כמו הרמב"ם.**

כדי להבין זאת, אחדד את עניין המתח שפתחנו בו. מי שלומד רק ב"שולחן ערוך" אינו יכול להרגיש את המתח הזה, משום שניתן לקיים כל הלכה הבאה בו ולחשוב שזוהי כל התורה. גם מי שלומד רק תלמוד יכול להיבלע במשא ומתן, מבלי להרגיש את המתח בין הדיון לבין הכרעתו. אבל משנה תורה זה אינו מורכב רק מפסקי הלכה. אדרבה, יש בו **שבילי מחשבה** רעננים, ארץ-ישראליים, נוקבים ונחרצים. **זהו סוד קסמו של משנה תורה.** הלשון והמינוחים בו מקוריים, לא התחליפיים הגלותיים. טלו דרך משל את הביטוי 'הלכות פסח' שב"שולחן ערוך" לעומת מקבילו ברמב"ם, 'הלכות חמץ ומצה'. 'הלכות פסח' שבשולחן ערוך הן דבר אחר לגמרי בהרמב"ם: 'קרבת פסח'. כשהרמב"ם מפרט את סדר ההגדה, הוא מתאר בראשונה את הסדר הראוי, כולל מקדש וקרבנות, ורק לאחר מכן בא סדר ההגדה בזמן הזה, בגלות. וכשהרמב"ם מבאר את הלכות יום הכיפורים, הוא מדבר בעבודת יום הכיפורים שבמקדש והצום, והכול במסגרת 'הלכות שביתת עשור'. המינוח המקורי לא הוחלף. גם מיקומם של המינוחים נשמר: שימו לב למיקומן של 'הלכות עבודה זרה' בכלל יסודות האמונה שכל יהודי צריך לדעת ממה להיזהר. והיכן מקבילתה ב"שולחן ערוך"? אי שם (ביורה דעה, שלא פתוח לכל אדם...) במבט זה של המתח בין מה שיש לבין מה שצריך, **משנה תורה הוא ספר אופטימי!** מלא תקווה, מלא חזון, חף מייאוש.

כשנדע לחשוב בשבילי מחשבה טהורים מעין אלו, יתפוס "משנה תורה" את מקומו הראוי: לא נקודת סיום, 'הלכתא למשיחא', אלא נקודת פתיחה בריאה לכל ענפי החיים הפרטיים והלאומיים.

וכבר אמר מורי ורבי הרב יוסף קאפח, זכר צדיק לברכה, בהקדמתו לספר הקרבנות, בהוצאת מכון